

RESTAURATORSKI RADOVI NA KORČULANSKOJ KATEDRALI

Alena FAZINIĆ

Korčula, jedan od najljepših otočnih gradova Dalmacije, smjestio se na malom poluotoku duboko isturenom u Pelješki kanal. Promatra li ga se s mora, izgleda poput stiliziranih gradova smještenih na pruženom dlanu sveca – zaštitnika.

Tlocrt Korčule ima oblik nepravilne elipse. Sa svih strana njene obodnice streme prema malom trgu-zaravni na vrhu brežuljka uske, stepenaste ulice. Tu je smještena katedrala čije se pročelje i visoki zvonik dižu nad kućama i zidinama poput svjetionika. Ovaj stari dio grada Korčule građen je od XIV.–XVII. st.¹ Tokom XV. i prve polovine XVI. st. podignute su zidine, kule, vijećnica, knežev dvor, kuće i crkve. Već tada su zacrtane sve ulice i trgovi.² Kasnijim stoljećima preostalo je samo nadopuniti praznine ili popraviti oštećeno. Stoga u svjetovnom i crkvenom graditeljstvu Korčule prevladava gotika.³ Renesansni oblici su rjeđi, no više ih je od baroknih koji se susreću na pregradnjama stambenih kuća i unutrašnjosti crkava.⁴

Najvrsnija djela korčulanskog graditeljstva nastala su u XV. i XVI. stoljeću. To je posljedica gospodarskog procvata povezanog s razvojem zanatstva, prvenstveno kamenoklesarstva. U to vrijeme u Korčuli djeluje niz kamenarskih radionica s mnoštvom majstora i naučnika koji obrađenim kamenom uz Korčulu snabdijevaju Dubrovnik, Hvar i druge domaće i strane naručioce.⁵

Neposredni razlog cvata ovog obrta u Korčuli nalazi se u činjenici da na otoku u blizini grada postoji niz kamenoloma u kojima se bere vrsni, čvrsti kamen. Otočići Badija, Kamenjak, Planjak i Vrnik već su u doba Rimljana poznati i iskorištavani kao kamenolomi.

U XV. stoljeću (a i ranije) kamen je jedna od najvažnijih izvoznih sirovina korčulanske komune, pa stari korčulanski statut obrađuje i pitanja povezana s vadenjem i prodajom kamena.⁶

U arhivskim ispravama nađen je podatak da je Juraj Dalmatinac osobno dolazio na Vrnik po kamen koji mu je trebao za gradnju šibenske katedrale.⁷

Nije, dakle, čudo da se u Korčuli javljaju ne samo marljivi i spretni već i nadareni majstori graditelji-klesari.⁸

Ističu se i do sada su iz isprava najbolje poznati članovi obitelji Andrijić. Oni su radili u Korčuli, Dubrovniku, Mlecima, Mantovi.⁹ Za neke je građevine sigurno utvrđeno da su njihova djela, a o drugima se to opravdano pretpostavlja. Mnoge pojedinosti korčulanske svjetovne arhitekture, pa i cjeline, oblicima i vrijednošću bliski su Andrijićevoj radionici, no dosada se jedini, ispravama potvrđeni njihov rad u Korčuli odnosi na katedralu.¹⁰

Ovaj spomenik naše sakralne umjetnosti sagrađen je tokom XV. stoljeća. Prvi podaci o njegovoj gradnji potječu iz samog početka stoljeća. Tada se među majstorima navodi ime Hranića Dragoševića¹¹ i niza drugih domaćih ljudi. Godine 1412. isprave spominju da na katedrali radi Bonino da Milano,¹² a 1441. godine Jacopo Correr iz Tranija,¹³ koji boravi u Korčuli kao protomagister crkvene gradnje. Uz njega i poslije njega nabrajaju se uvijek i domaći majstori, a najznačajnije ime pronađeno u ispravama jest: Marko Andrijić. S njim je prokurator crkve 1481. godine sklopio ugovor o gradnji vrha zvonika unijevši točan opis radova koji će se izvršiti, a ugovorom iz 1486. godine Marko se obavezuje u unutrašnjosti katedrale izgraditi kameni ciborij.¹⁴

Ne zna se točno kada je crkva dovršena,¹⁵ no to je vjerojatno bilo početkom XVI. stoljeća, prije gradnje kapele sv. Roka, odnosno četvrtog broda. Katedrala je posvećena 1557. godine, a oltar u kapeli sv. Roka 1571. godine.

Katedrala je izgrađena kao trobrodna bazilika romaničkog, apulijskog tipa.¹⁶ Zidovi srednjeg broda počivaju na stupovima arkada, u prvom katu su otvoreni biforama galerija, na drugom katu nizom malih prozora. Glavni brod pokriva drveni strop s grednjakom, a pobočne, podijeljene u niz traveja, križni svodovi. Kapela sv. Roka ima također križne svodove.

Plastični ukrasi unutrašnjosti u svim pojedinostima pokazuju oznake gotičko-renesansne umjetnosti Dalmacije XV.–XVI. stoljeća. Vanjština katedrale izvedena je po uzoru apulijske romanike. Visoko pročelje glavne lade, pri dnu strogo i masivno, sve se više raščlanjuje prema vrhu. Svečani, jednostavni portal s nizom pojedinosti lombardske umjetnosti radio je Bonino da Milano početkom XV. stoljeća.¹⁷ Na sredini pročelja je velika, prošupljena rozeta s bogatim ukrasom stupića, lisnatog vijenca i životinjskih glava. Još je raskošniji zabat, upotpunjen likovima u gotovo punoj plastici. Osnovni stil ove dekoracije je gotika, no ima još mnogo romaničkih pojedinosti, kao i prvih nagovještaja renesanse.

Sa sjeverne strane uklopljen je u crkveno zdanje zvonik: on ima u prizemlju veliki lučni otvor,¹⁸ na prvom katu jednostavne romaničke, a na drugom gotičke prozore. Završetak zvonika se rastvara u raskošnoj loži s visokom oblom kupolom i lanternom.

Tokom XVII. i XVIII. stoljeća crkva je u više navrata oštećena gromom, pa se vrše manji popravci i izmjene glavica stupova glavnog broda, ali do bitnih promjena cjeline nije došlo.¹⁹

Krajem XVIII. stoljeća posljednji korčulanski biskup Josip Kosirić (1787–1803) izveo je niz zahvata na katedrali, kojima je izmijenjen i znatno narušen prvobitni izgled njene unutrašnjosti.²⁰

Najuočljivije je bilo preuređenje starog stropa s gredama. On je pokriven nižim žbukanim stropom sa širokim štuko okvirom. Uski gotički prozori glavnog broda dobili su pravokutni oblik, a okolni kameni zidovi su ožbukani. Nadalje, zatvorene su bifore galerija pretvorivši se u niše za smještaj drvenih svetačkih likova. Uz ovako stvoreni barokni dojam ponutrice izvršene su pregradnje glavnog oltara i prostora svetišta.²¹

Uklonjena je kamena propovjedaonica XV. stoljeća koja se nalazila na stupu u sjevernom brodu uz zvonik. Mjesto nje su uz stupove sjevernog odnosno južnog broda uz kor smještene dvije drvene propovjedaonice.²² Uz zapadni zid podignuta je nisko nad ulazom drvena pjevnica, a vjetrobran dobija oblik velikog trbušastog ormara: oboje prekriva skoro cijeli zapadni zid, otvor lunete nad portalom i prozor-rozetu. Tada (i ranije) izgrađeno je u crkvi nekoliko baroknih mramornih i kamenih oltara, što je s nizom drugih pojedinosti ukrasa cjelini dalo naglašeno barokni izgled. Dr C. Fisković ocjenjuje da se time: „...pokvarila mirna cjelovitost i sklad katedralne unutrašnjosti.”²³

Već krajem XIX. stoljeća zamijećene su neke od počinjenih pogrešaka, te je 1873. godine sa zidova skinuta žbuka, 1925. otvorene su bifore, a 1931. skinute drvene propovjedaonice umjesto kojih je nabavljena velika neogotička propovjedaonica.

U II. svjetskom ratu ovaj spomenik nije bio oštećen, no niz godina tokom kojih nije bilo mogućnosti za popravke i održavanje katedrale ostavilo je tragove oronulosti na njenoj unutrašnjosti i cjelokupnom izgledu.

Godine 1950. započeta je sistematska obnova ove građevine. Zahvati su se odvijali postupno, u nekoliko razdoblja, a dovršeni su 1970. godine.²⁴

Objavljeni radovi mogu se podijeliti u dvije skupine: a) Zahvati na arhitektonskim dijelovima b) Zahvati na uređenju i opremi unutrašnjosti.

A) ZAHVATI NA ARHITEKTONSKIM DIJELOVIMA

Najveći i najvažniji restauratorski radovi izvršeni su na obnovi gotičko-renesansnog stropa i prozora središnjeg broda.

Kako je spomenuto, krajem XVIII. stoljeća bio je stari, prvobitni strop prekriven nižim, žbukanim stropom i zbog toga su preuđešeni svi prozori u gornjem dijelu broda. To je poremetilo slikovitu igru izmjene lukova što je prostoru davalo posebnu draž. Naime, zidovi srednjeg broda u prizemlju se otvaraju velikim, blago zašiljenim lukovima arkada, na prvom katu nizom bifora oblog luka, a drugi kat je imao male prozore opet slomljenog luka.²⁵

Barokni strop bio je jednostavan, bez ukrasa, sivo obojen. Dr C. Fisković kaže: „Novi strop djeluje lažno, jaki zidovi srednjeg broda nisu više stropom organski povezani, njihova funkcija nije očita kao prije dok su držali balvane drvenog stropa.”²⁶

Strop je osim toga bio već vrlo trošan, pa je njegovo preuređenje bilo tim neophodnije.²⁷

Međutim, postavljalo se pitanje kako ga rekonstruirati? Podaci o izgledu stropa iz doba gradnje bili su vrlo oskudni: sigurno se moglo zaključiti samo da je to drveni grednjak, a ostale pojedinosti izvedbe nisu bile poznate.

Radovima se pristupilo 1961. godine i nakon što je skinuta žbuka i drvena građa stropa naišlo se na trinaest jakih, grubo klesanih, dobro očuvanih greda. Podupirale su ih velike drvene konzole oslonjene na široki drveni obrub koji se protezao cijelom dužinom zidova glavnog broda. Na dnu ruba bio je kao ukrasni završetak sačuvan rezbareni savijeni konop. Sve konzole – nosači greda, osim kutnih, su oštećene, odnosno odrezan im je ukrašeni donji dio radi smještaja okvira novog stropa. Znatno je pri tome oštećen konop, a rubovi su također djelomice nedostajali.

Odmah je primijećeno da su grede s gornje strane imale rupe od čavala kojima su nekada na njih bile pričvršćene daske stropa, dok je sredina svih greda bez rupa. No, dio greda na kojima nije bilo tragova čavala oštećen je od vlage, prašine i sl. a dio sa rupama je bolje očuvan. Iz toga je zaključeno da je drveni pod pokrivač samo krajeve greda, a sredina je bila slobodna. Ovo je potvrdio nalaz nad istočnim apsidalnim zidom, gdje je pronađen luk označen crvenom bojom. To je vjerojatno linija nekadašnjeg bačvastog svoda nad sredinom grednjaka.²⁸

Na temelju navedenih tragova došlo se do saznanja o izgledu starog stropa, pa je pri rekonstrukciji prihvaćeno to rješenje: pokrivanje greda drvenim, daščanim podom samo na krajevima obiju strana, a sredina ostaje slobodna i nad njom se diže drveni, bačvasti svod prema liniji označenoj na istočnom zidu. Postojeće grede su konzervirane, obnovljen je dio rubova i konopa koji su nedostajali, a prema očuvanim konzolama ostale su ukrašene oštro rezanom gotičko-renesansnom profilacijom. Raznim tonovima smeđe boje naglašeni su i odijeljeni pojedini dijelovi stropa: grede s konzolama su najtamnije, rub i ravni dio poda nešto su svjetliji, svod opalno-smeđ. Tako je izbjegnuta jednoličnost ove velike površine koja naglašeno dominira unutrašnjošću.²⁹

Tek 1967. započela je obnova prozora.³⁰ Najprije je ureden onaj na glavnom začelnom zidu, nad apsidom. Tu je od ranijeg prozora očuvan gornji luk okvira, duboko usječen u zidnu masu, a nedostajali su doprozornici. Važan je bio nalaz donjeg dijela okvira koji je pružio sigurni podatak o visini prozora. Zahvaljujući očuvanome bilo je moguće vjerno obnoviti ovaj otvor: to je dva metra visoki i 40 cm široki gotički prozor. Njegov gornji šiljati luk je originalan, a ostali dijelovi okvira su rekonstruirani. Zanimljiv je način kojim je stari graditelj ovim prozorom nastojao ispraviti dojam nepravilne gradnje crkve: okvir otvora nije simetričan pa zbog toga promatrač stječe dojam da je začelni zid u odnosu pravog kuta s pobočnim zidovima.

Drugi dio obnove prozora pod stropom glavnog broda izvođen je 1969. godine.³¹ I oni su krajem XVIII. stoljeća dobili pravokutni oblik, no srećom, gornji šiljati luk njihovih otvora ostao je s vanjske strane u potpunosti netaknut. To je omogućilo točno utvrđivanje izgleda i širine prozora te olakšalo radove, jer se obnova luka vršila samo s unutrašnje strane.³²

Prije uredjenja stropa i prozora izvršena je rekonstrukcija na zapadnom (unutrašnjem) zidu katedrale. Tu je u XVIII. stoljeću podignuta drvena pjevnica oslonjena donjim

dijelom na vjetrobran. Zbog njenog smještaja oštećen je i potpuno sakriven kasnogo-
tički figuralni kapitel kutnog stupa.

Nakon uklanjanja pjevnice sagrađena je nova, oslonjena na osam jakih, kosih greda
učvršćenih u zid kamenim konzolama. Pjevnica je podignuta na razinu nekadašnjeg
drvenog hodnika koji je spajao galerije pokrajnjih brodova, a za ulaz koristi stara
vrata.³³

Ovime je oslobođen prizemni dio zapadnog zida te je vidljiva njegova rustična građa
iz XIV. stoljeća. Uklonjen je veliki barokni vjetrobran umjesto kojega je sagrađen
manji koji čine dva kamena stupa između kojih su ostakljeni dijelovi.³⁴

U dva navrata vršeni su radovi u istočnom dijelu glavnog broda: najprije je 1960. go-
dine preuređen kor, a zatim 1965. glavni oltar s apsidom.

U XVIII. stoljeću prostor kora je naglašeno odijeljen od ostalog dijela glavnog broda,
a zauzeo je gotovo jednu njegovu trećinu. Tu su podignute dvije stepenice koje su nad-
visile razinu pokrajnjih brodova. S obje prednje strane kor je omeđen visokom, kame-
nom ogradom prenesenom ovamo s bočnih strana ciborija. Tako je stvoren sasvim
odvojen korni prostor koji u prvobitnom planu katedrala nije imala. Iza ograde nala-
zile su se barokne klupe s visokim naslonima.³⁵ Njihova sjedišta i ostali dijelovi zakla-
njali su pogled na ciborij i veći dio stupova pokrajnjih lađa na koje su se oslanjali. S
lijeve strane uz kor i apsidu bio je visoki biskupski tron koji je zatvorio pogled iz sje-
verne lađe u svetište. Menza glavnog oltara podignuta je na četiri stepenice od crvenog
mramora (umjesto prvobitne dvije kamene), a oltar je ukrašen mramornim baroknim
antependijem, svetohraništem i visokim tronetom.

Pri restauraciji ovog prostora izvršeni su slijedeći radovi: ograda kora prenesena je na
prikladnije mjesto i dijeli pokrajnje brodove od svetišta te je bliža svom prvobitnom
smještaju. Prostor kora snižen je za jednu stepenicu i doveden na razinu pokrajnjih
brodova, a sredina između dviju strana kornih sjedala snižena je na razinu ostalog dijela
broda. Tek iza kora dižu se dvije, odnosno jedna stepenica kojom se ulazi u manji
prostor svetišta. Korne klupe premještene su u pokrajnji brod do oltara Sakramenta, a
ovamo su postavljena jednostavna, niska sjedišta. Uklonjen je i biskupski tron.³⁶

Propovjedaonica koju je 1931. godine izradio Franjo Šteka, prema sačuvanim ulom-
cima stare iz XV. stoljeća, nalazila se uz kor s desne strane gotovo u sredini glavnog
broda. Ona je 1960. godine prenesena u kut sjevernog broda i zvonika, najbliže mjestu
gdje se nalazila stara propovjedaonica.

Obnovi apsidalnog dijela i oltara prišlo se 1965. godine.

Najprije je podnožje oltara sniženo na prvobitnu visinu dviju stepenica, a ostali dio
pada u apsidi razmjerno tome na jednu stepenicu u prednjem dijelu. Otraga su ostale
dvije, prvobitne, na kojima stoje stražnji stupovi ciborija.

S menze je uklonjeno svetohranište i antependij ispod kojega su sačuvani gotovo svi
dijelovi starog oltara. To su tri glatko klesana stupa ukrašena na rubu oblim gotičkim
štapom. Između njih se nalazio grubo obraden kamen spojen žbukom što je zatvaralo
nišu s moćima sv. Todora.³⁷ Od ovih dijelova napravljena je nova menza: stupovi su
upotrijebljeni za pokrajnje strane – noge stola. Središnji prostor koji je ostao šupalj

prikladan je za smještaj moćnika-sarkofaga sv. Todora a zatvoren je s obiju strana rešetkama od kovanog željeza. Mramorni antependij prenesen je iza oltara na zid apside podno Tintorettove slike. Cijeli prostor sada je mnogo pregledniji, a ciborij je odskočio svojom prvobitnom visinom, lakoćom i prozračnošću.

Prilikom preuređenja pločnika oko ciborija pronađena je uz sjeverni stražnji stup ploča na koju se on djelomično oslanjao. Ploču ukrašava reljef Uskrsnog janjeta kasnoromaničkih oznaka.³⁸ Ovaj vrlo dobro očuvani ulomak sigurno je bio dio plastičnog ukrasa neke starije korčulanske sakralne građevine, najprije stare katedrale. To dokazuje činjenica da su ga već u drugoj polovini XV. stoljeća štedljivi graditelji katedrale upotrijebili za popločenje apside. Sada je reljef uzidan na sjevernom zidu apside blizu mjesta nalaza.

Tek nakon preuređenja svetišta, kora, zapadnog dijela srednjeg broda, stropa i prozora, moglo se u potpunosti uočiti koliko su svojevjremene barokne pregradnje izmijenile i poremetile ugodaj i međusobne odnose arhitekture i crkvenog namještaja te cjelokupnog prostora ove građevine.

Skućenost, pretrpanost i slaba preglednost, te izgubljeni pravi odnosi bili su posljedica pregradnji i dodataka. Sada, nakon što je sve što se smjelo i moglo vratilo u prvobitno stanje, prostor je postao smiren u svojoj strogoj jednostavnosti, a apsida s ciborijem došla je u izvorni odnos prema cjelini.³⁹

Osim uredjenja unutrašnjosti katedrale nametnulo se i pitanje izgleda i funkcije prizemnog dijela zvonika, koje je tokom vremena pretrpjelo znatne preinake. Prostor se upotrebljavao kao zvonarnica: tu su bili krajevi konopa pet zvona. Nakon elektrifikacije zvona odlučeno je da se ovaj skladno oblikovani i ukrašeni prostor oživi i učini pristupačnim i korisnim.⁴⁰

Radovi su vršeni tokom 1967. godine. Najprije je otvoren veliki zaziđani luk na pročelju i vrata ulaza u crkvu na istočnom zidu. Nakon popravka oštećenih dijelova ukrasa i zidova u prostor je smještena velika kamena posuda-bazen iz XV. stoljeća, koji služi kao krstionica. Akademski kipar Frano Kršinić izradio je u bronci lik Uskrslog Krista, koji je postavljen u sredinu spomenutog zdenca.⁴¹ Tako je stvorena cjelina koja je skladno nadopunila ostale prostorne dijelove katedrale.

B) ZAHVATI NA UREĐENJU I OPREMI UNUTRAŠNOSTI

Da bi se dobila cjelovita slika korčulanske katedrale i njenog izgleda nakon izvedenih radova, treba spomenuti i manje zahvate koji nisu zadirali u arhitekturu, no bez njih ne bi bio postignut sklad s kojim se ovdje susrećemo.

Ti radovi također su godinama i postupno izvođeni, a prikazat ćemo ih prema vrstama. Osim ranije opisanih radova na glavnom oltaru izvršene su veće promjene na još druga dva oltara u lađi sv. Roka.

Mali oltar Gospice (Tri kralja) premješten je 1950. godine s dosadašnjeg mjesta uz stup između sjeverne lađe i kapele sv. Roka na sjeverni zid zvonika u toj kapeli. Ovaj

lijepi oltar mramorne menze i drvenog kasnorenesansnog retablea otežavao je prolaz kroz lađe i zatvarao pogled kroz prostor, čineći paravan između pojedinih njegovih dijelova. Na novom mjestu oltar Gospice se odlično uklopio: vidljiv je i pristupačan a ujedno pokriva prazninu plohe zida zvonika koja je ranije isticala nepravilnost ukla-panja zvonika u crkvu.

Oltar Gospe od Karmena nalazi se na sredini sjevernog zida kapele sv. Roka. Preuređen je 1956. godine. To je najnoviji oltar ove crkve, građen početkom XIX. stoljeća u klasicističkom stilu. Na nj je preneseno mramorno svetohranište s glavnog oltara, a da bi se istakla njegova nova namjena (oltar Sakramenta) uokolo je postavljena kamena ogradica sastavljena od klasicističkih stupića.

Već je izneseno da je stari drveni kor smješten uz zid kapele sv. Roka, a ostalo crkveno stilsko pokućstvo obnovljeno je i prikladno raspoređeno. Glomazne propovjedaonice su uklonjene, a dvije manje dobile su neupadljivo svijetlu boju prirodnog drva. Umjesto biskupskog trona postavljena su s desne strane na niskom podiju odgovarajuća sjedišta, a s lijeve na kamenom podnožju drveni ambon. Uokolo apside načinjene su niske ovalne klupe koje priliježu uza zid. Ovaj neophodni liturgijski mobilijar izveden je od dijelova neorenesansnog pokućstva.⁴²

Prozori katedrale imali su različito ostakljenje, a oni u apsidi jeftine šarene vitraže s likovima svetaca. Sada su svi prozori ostakljeni vitražima blijedih žuto-zelenih tonova, a dva prozora glavne apside imaju prozore s okruglim staklima uokvirenim olovom.

Korčulanska je katedrala bogata umjetninama i djelima umjetnog obrta u srebru, metalima, tkaninama. Srebrne viseće svjetiljke sada su razmještene uz sve oltare a vise na baroknim konzolama od kovanog željeza. Ostalo crkveno srebro: ophodni i oltarni križevi, svijećnjaci i moćnici izloženi su u Opatskoj riznici⁴³, no pri svečanostima se i dalje upotrebljavaju za ukrašavanje crkve.

Oltarne slike, kao i one koje su predmet tradicionalnog štovanja, ostale su na svojim mjestima.⁴⁴ No, nekoliko manjih slika preneseno je u Riznicu, dok su bezvrijedne uklonjene.

* * *

Veliki i mali zahvati u unutrašnjosti korčulanske katedrale, koji su imali zadaću obnoviti ovaj značajni spomenik kulture i predstaviti ga u prvobitnoj ljepoti i skladu, vršeni su punih dvadeset godina. Rezultati tog rada i zalaganja nisu izostali: danas je ova crkva jedna od najtemeljitiije obnovljenih i najduljčnije uređenih sakralnih spomenika Dalmacije u kojemu su svoje vrednovanje doživjeli kako gotičko-renesansna arhitektura, tako i renesansni i barokni oltari, namještaj i slike.

- 1 O problemu postanka i izgradnje grada Korčule pišu među ostalima: Dr VINKO FORETIĆ, *Povijest otoka Korčule u srednjem vijeku do 1420. godine*, Zagreb 1940; Dr CVITO FISKOVIĆ, *Urbanističko usavršavanje Korčule Kanaveličeva vremena*, Zbornik otoka Korčule 3, Korčula 1973.
- 2 Mr ALENA FAZINIĆ: *Stambena arhitektura Korčule od XIV. do XVI. stoljeća* (rukopis magistrarskog rada).
- 3 U starom dijelu grada Korčule ima oko 300 zgrada, od kojih je za više od polovice utvrđeno da su nastale u gotici, odnosno na prijelazu iz XV. u XVI. st.
- 4 U stilu baroka pregrađeni su slijedeći crkveni objekti: crkva Svih Svetih – pročelje i unutrašnjost; crkva sv. Mihovila – pročelje i unutrašnjost XVII. i XVIII. stoljeća; crkva sv. Nikole obnavlja se u XVII. i XVIII. stoljeću.
- 5 V. FORETIĆ, *Povijest*, str. 288, 294 i 299.
- 6 Prof. dr J. J. HANEL, *Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae*, Zagrabie 1877, Pogl. XCV: DE EXTRACTIONE LAPIDUM (str. 51).
- 7 Juraj Dalmatinac dolazi osobno u Korčulu 1444. i 1447. godine te sklapa narudžbe za kamen i ugovor o prijemu naučnika (C. FISKOVIĆ, *Korčulanska katedrala*, Zagreb 1939, str. 33).
- 8 C. FISKOVIĆ, *Korčulanska katedrala*, str. 23–24, 71, 88–89 i 90; isti, *Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku*, Zagreb 1947; V. FORETIĆ, *Podrijetlo porodice korčulanskih kamenara Andrijića, Peristil III*, Zagreb 1960.
- 9 C. FISKOVIĆ, *Naši graditelji*; V. FORETIĆ, *Dva ugovora klesara Marka Andrijića iz Korčule*, Peristil, Zagreb 1957.
- 10 C. FISKOVIĆ: *Korčulanska katedrala*, str. 23–24, 89 i 90.
- 11 Ibid. str. 16–17, 73 i 77.
- 12 Ibid. str. 17 i 75; Dr MILAN PRELOG, *Dalmatinski opus Bonina da Milano*, Prilozi 13, Split 1961.
- 13 C. FISKOVIĆ: *Korčulanska katedrala*, str. 20–23 i 82–86.
- 14 Ibid. str. 23–24 i 88–89.
- 15 Ibid. str. 25–26, 91 i 93–95.
- 16 O korčulanskoj katedrali pisali su prije dr Fiskovića: dr Antonio Paulini, Pietro Dimitri (rukopisi u Opatskoj biblioteci), dr Natale Trojanis, Mašo Bodulić, dr Vinko Foretić, Ljubo Karaman i dr.
- 17 M. PRELOG, *Dalmatinski opus*, str. 212.
- 18 C. FISKOVIĆ, *Korčulanska katedrala*, str. 12 i 41.
- 19 Ibid. str. 26–27.
- 20 P. DIMITRI, *Vescovado* (rukopis), str. 103; isti, *Descrizione di tutte le chiese* (rukopis), str. 4, 20–25, 29 i 33; C. FISKOVIĆ: *Korčulanska katedrala* str. 27, 50–51, 66–67, 98–100.
- 21 P. DIMITRI, *Descrizione*, str. 29; C. FISKOVIĆ, *Korčulanska katedrala*, str. 58 i 100.
- 22 C. FISKOVIĆ, *Korčulanska katedrala*, str. 67, 94 i 99.
- 23 Ibid. str. 51.
- 24 Od 1950. do 1954. godine vršeni su na katedrali manji restauratorski radovi uz pomoć i sredstvima Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u Splitu. Kasnije dio troškova radova na obnovi stropa, krova, prozora i kupole zvonika podmiruje Savjet za nauku i kulturu SRH, zatim Fond za unapređenje kulturne djelatnosti SRH te Općinski Fond za unapređenje kulturne djelatnosti Korčula.
- 25 O stropu pišu stari povjesničari Korčule, među ostalima: ANTONIO PAULINI, *Storia ecclesiastico-profana* (rukopis u Opatskoj biblioteci), str. 168, pod naslovom: ANDREA SECONDO CANAVELLI VESCOVO DI CURZOLA E STAGNO: „Ridotto già all'estremo il vecchio e quasi cadente tetto della chiesa cattedrale fu parimenti nel tempo del Mons. Canavelli rinovato non men ricco ne men adorno del'primo e questo merce la vigilanza del'nostro pietosissimo pastore (1453) colla generosita del Mons. Vito Ostoich vescovo della Corbavia...”; PIETRO DIMITRI,

Vescovado, str. 78, pod naslovom: ANDREA CANAVELLI: „Attrovandosi il vecchio tetto della chiesa Cattedrale di s. Marco in cattivo stato, fu rimesso il nuovo sotto esso Mons. Canavelli e con elegante lavoro di tavole e stato fatto il soffitto. Per la provista del legname per questo tetto si diede molto merito Mons. Vito Ostoich Curzolano ora vescovo di Corbavia in Ungheria il qual in quel tempo si attrovava a Curzola...”; PIETRO DIMITRI, Descrizione, str. 19: „Il primo tetto di questa chiesa era stato ridotto con legname di pino tagliato nelle foreste di quest' Isola. Trovandosi questo legname in stato cattivo venne rimesso un altro che tuttora esistente che a merito di Mons. Vito Ostoich Curzolano vescovo di Corbavia in Ungheria fu provveduto da quelle parti e nel' tempo stesso fu fodrato esternamente di tavole tutto il soffitto. Nel 1804 essendo vescovo Mons. Giuseppe Cossirich Teodosio riformando la chiesa nel suo interno levò il soffittato di tavole e vi sostituì lo stucco come esiste attualmente. Inoltre le mura nell' interno della chiesa che per le pietre marmoree erano tenute in pregio da tutte le intelligenti persone che visitavano questo tempio...”

26 C. FISKOVIĆ, Korčulanska katedrala, str. 51.

27 Zapisnik sastavljen 15. VI. 1961. u Korčuli, u vezi s predviđenim radovima na obnovi i spašavanju stropa katedrale u Korčuli (potpisali: dr C. Fisković, don Ivo Matijaca i Stjepo Ivančević), navodi među ostalim: „Današnji barokni strop izveden u štuku koji nema nikakve umjetničke vrijednosti nalazi se u vrlo trošnom stanju tako da neprekidno prijeti padom. Jednako tako je utvrđeno da su raniji gotički prozori vrlo loše i nesolidno preinačeni tako da su ne samo izgubili svoj originalni stilski oblik već i pojačali ugroženost gornjeg dijela katedrale. Zbog ove ugroženosti krova, stropa i djelomično prozora utvrđeno je da krov treba popraviti, barokni strop koji nema umjetničke vrijednosti i nalazi se u ugroženom stanju da treba skinuti, a pogotovo stoga što on skriva originalni i rijetki gotički drveni strop iz XV. st. Od toga stropa sačuvale su se uzdužne grede na gotičkim konzolama razvijene profilacije prema čemu se može zaključiti da će se uzduž tih gređa naći i gotičko uže. Već po tome vrijedno bi bilo radi uspostave i vidljivosti ovog vrijednog stropa skinuti oštećeni, barokni štuko strop. Netom se barokni strop skinu trebat će potpuno, prema uputama Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, obnoviti u cjelini kasnogotički strop i ostaviti ga potpuno vidljivog. Prema dosada vidljivim njegovim dijelovima izgleda da će to biti moguće. S tim u vezi radi učvršćenja gornjeg dijela katedrale i vraćanja stilskog jedinstva trebat će preinačenim baroknim prozorima vratiti raniji gotički oblik i time pokazati katedralu kao djelo domaćeg majstora cjelovitu u njenom originalnom stilu.” Opatski arhiv Korčula (OAK), Svezak: Problemi i radovi crkve i umjetnine Opatske crkve.

28 Zapisnik sastavljen 28. VI. 1961. u Korčuli u vezi sa započetim radovima na popravku stropa korčulanske katedrale (među ostalim). „Nakon što je skinut štuko plafon uočljive su masivne dobro uščuvane grede. Svaka gređa stoji na lijepo profilirana dva drvena zuba, svaki preko 1 m duljine. Ovakvi zubi ili konzole su vrlo rijetki u Dalmaciji, te imaju spomeničku vrijednost i uklapaju se u stilsku cjelinu katedrale. Neke od tih konzola su djelomično oštećene, ali četiri krajnje su potpuno sačuvane te se prema njihovoj profilaciji mogu i ostale obnoviti. Pored toga uzduž donje strane uzdužnih gređa otkrio se također jedan gotički ukras i to tzv. gotičko uže koje čini stilsku cjelinu s drvenim konzolama. Prema tome, bitni dijelovi stropa odnosno njegove stilske oznake otkrivene su i po njima ga se doista može datirati u XV. st. Radovi dakle na njegovoj cjelovitoj rekonstrukciji su potrebni tim više što je veći njegov dio sačuvan.

Pored uzdužne grede i spomenutih konzola sačuvane su i originalne poprečne grede. Prema tomu, trebat će djelomično rekonstruirati konzole, očistiti poprečne grede i čitav plafon pokriti daskama kojih nema, jer su u baroknoj preinaci plafona bile potpuno skinute. Ovom prilikom dok su skele prasišne trebat će obnoviti i završetak gotičkih prozora kao i njihove doprozornike, budući da su prozori vrlo oštećeni preinakom, zatvoreni u gornjem dijelu, a budući se obnovljeni gotički plafon neće moći organski povezivati sa zidovima katedrale i ovim oštećenim prozorima...” Potpisani: dr C. Fisković, opat I. Matijaca i S. Ivančević (OAK, Svezak: Problemi i radovi crkve i umjetnine Opatske crkve).

U pismu dr C. Fiskoviću, direktoru Konzervatorskog zavoda u Splitu, korčulanski opat I. Matijaca, 21. VII. 1961. smatra „da je nekadašnja forma plafona bila sljedeća: na grednjacima u širini koju traže drveni potpornji pod njima (zubi) (tj. 1,30 cm) sa svake strane tekao je pod. Dokazuje ipak da su grede na tim mjestima izbušene od čavala bolje očuvane od ostalih gređa koje su bile izložene prašini, vlazi — pa su podosta izgrizene. Na stražnjoj 'lastavici' zida označen je crvenilom okrugli volat. Do ove linije zid je pravilan, njegovan dok je ostali dio uz rožnike grub i neugledan... Postoje tri mogućnosti obnove plafona: 1. popoditi, 2. obložiti rožnike u formi trokuta, 3. izvršiti obnovu plafona u formi drvenog volta” (OAK, Svezak: Problemi i radovi crkve i umjetnine Opatske crkve).

Iz pisma dr V. Foretića opatu Matijaci (Dubrovnik, 23. VII. 1961) razaznajemo da bi on (tj. C. Fisković) „načelno i vrlo rado prihvatio da se napravi svod. On mi veli da bi to zaista bilo krasno, da takav svod imamo na Lopudu u Gospi od Šunja i u raznim crkvama Italije i da je to rene-

sansni motiv, negdje pak potaknut reminiscencijama na korito broda, kao što je to u Korčuli, centru brodogradnje... Naravno, bit će lijepo vidjeti i ravan strop s gredama i onim lijepim konzolama te drvenim 'konopom' okolo, ali zaista svod bi bio ljepši i vjerniji prvobitnom stanju... Fisković misli da su svod uklonili jer je bio natruo" (OAK, Svezak: Problemi i radovi crkve i umjetnine Opatske crkve).

Dr C. Fisković, direktor Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u dopisu od 27. IX. 1961. upućenom Savjetu za nauku i kulturu NR Hrvatske izjavljuje sljedeće: „Prema konstatacijama koje smo utvrdili prigodom skidanja veoma trošnog žbukanog stropa korčulanske katedrale zaključili smo i vidjeli da je ispod tog umjetnički nevažnog stropa od žbuke pronađen raniji originalni strop, drveni, gotičkog stila iz kraja XV. st. i poč. XVI. st. Taj novootkriveni strop ima rezbarene grede i konzole, te predstavlja umjetničku vrijednost. Iznad tih uzdužnih i poprečnih greda otkriveni su tragovi koji dokazuju da je središnji dio stropa bio izgrađen u bačvastom obliku poput dna lađe. Ovo otkriće je osobito značajno jer predstavlja rijetkost i uzdiže umjetničku vrijednost ovog značajnog nacionalnog spomenika. To je zastalno djelo korčulanskih rezbara i drvodjelaca koji su motiv iz brodogradnje prenijeli na crkveni spomenik. Taj nalaz se nije predvidio, ali međutim kad je otkriven i kad su već jednom podignute skele, trebalo bi prema tome nalazu obnoviti taj slikoviti strop koji bi predstavljao jedinstveni primjer povezivanja rada naših gotičko-renesanskih graditelja i drvodjelaca" (OAK, Akt br. 4/98-61, vidi Svezak: Problemi i radovi crkve i umjetnine Opatske crkve).

- 29 A. FAZINIĆ, Rekonstrukcija gotičko-renesansnog stropa katedrale u Korčuli, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Zagreb 1963, br. 2.
- 30 U molbi za sufinanciranje popravaka krova katedrale, upućenoj 29. I. 1967. Republičkom Fondu za unapređenje kulturnih djelatnosti SRH, opat I. Matijaca naglašuje da se u „planskom obnavljanju katedrale postavlja kao nužan zahvat i vraćanje prozorima nekadašnjeg izgleda: uska gotička forma kako već stručnjaci rekonstruiraju njihov nekadašnji izgled" (OAK, Svezak: Monumen, Cathed. Scti Marci 1950).
- 31 22. listopada 1968, opat I. Matijaca piše Općinskom fondu za unapređenje kulturne djelatnosti pri Općinskoj skupštini Korčula da su „na našem najvažnijem spomeniku kulture, korčulanskoj katedrali, poduzeti koraci da se započne izvršenjem sljedećeg važnog posla: restauracija nekadašnjih gotičkih prozora u gornjem dijelu centralne lađe. Republički fond za unapređenje kulturnih djelatnosti u tu svrhu je dodijelio svotu od 35.000,00 dinara..." (OAK, Svezak: Monumen, Cathed. Scti Marci 1950).
- 32 „Republičkom fondu za unapređenje kulturnih djelatnosti, Zagreb 11. listopada 1969, Split br. 28/85 - 1969.
U nekoliko navrata pregledali smo radove koji se vrše na korčulanskoj stolnoj crkvi, pa smatramo da se oni izvode stručno i da ih je potrebno dovršiti upravo sada, uoči zime, da se tom spomeniku ne bi nanijela šteta. Stoga Vam preporučamo i hitno proslijedujemo molbu korčulanskog opata Matijace koji je do sada pružio bezbroj dokaza o spašavanju kulturne baštine odnosno crkvenih spomenika u Korčuli. Dr C. Fisković" (OAK, Svezak: Monumen, Cathed. Scti Marci 1950).
- 33 Stari vjetrobran, busola, prenesena je u knjižnicu gdje je uređena za arhivski ormar.
- 34 DIANA DEŠA I ALENA FAZINIĆ: Najnoviji konzervatorsko-restauratorski radovi u korčulanskoj katedrali, Vijesti muzealaca i konzervatora, Zagreb 1961, br. 6.
- 35 Godine 1795. dovodi biskup Kosirić u Korčulu drvorezbara-majstora Vicka Tironi, Bračanina, da napravi ovaj kor, dovršen 1796. godine. Svećenstvo i građani su se uzalud protivili uklanjanju starijeg kora (gotičkog).
- 36 Taj drveni biskupski tron s visokim naslonom, presvučen crvenim damastom izložen je u baroknoj dvorani Opatske riznice.
- 37 Moći sv. Todora, mučenika, izvadene su u XVIII. st. iz Kalistovih katakombi u Rimu, a dobavio ih je biskup Vicko Kosović god. 1736. Oko 1750. počinje preuređenje glavnog oltara da bi se u nj smjestio sarkofag s tim moćima. Taj rad dovršen je 1756. godine. Moći se sada nalaze u sarkofagu od fina srebra nahavjenom u Beču 1858. godine, dok je prvobitni drveni rezbareni barokni sarkofag izložen u Riznici.
- 38 Reljef veličine 60 x 35 cm ima okrhnuete rubove, no dobro je očuvan u cjelini. U okruglom okviru prikazano je Uskršno janje koje okreće glavu unazad i diže prednju nogu kao da korača. Oko glave imalo je glatki, manji svetokrug, a iza njega se vidi štap s križem i lepršavom zastavicom. Križ je kao i svetokrug bio otučen što je sada obnovljeno. Izvedba reljefa je skromna i dosta primitivna. Runo janjeta prikazano je u čupercima izvedenim kratkim crtama u pravilnom i gustom nizu. Pokret glave i noge predstavlja pokušaj prodora u prostor, što je bolje ostvareno u lepršanju zastavice.

- 39 O problemu preuređenja glavnog oltara vršena su dopisivanja s Biskupskim ordinarijatom u Dubrovniku i Konzervatorskim zavodom u Splitu. Svi dokumenti sačuvani su u svescima Opatskog arhiva.
- 40 Br. 224-I-67, 10. X. 1967. REGIONALNI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE – SPLIT. I. Matijaca izvještava: „Pred četrdesetak dana konzultirali smo se s direktorom tog zavoda dr C. Fiskovićem i gradskim konzervatorom prof. A. Fazinić i složili u planu restauracije ovog ambijenta:
1. Otvoriti vanjski veliki ulazni luk i zatvoriti ga hrastovinom tako da gornji dio (luneta) ima svjetlo kroz stakleni četverolist, a donji dvokrilna vrata.
  2. Otvoriti zazidana vrata koja vode u katedralu i postaviti dvokrilna vrata.
  3. Sadašnja ulazna unutarnja vrata zatvoriti tako da se iznutra dobije ravna drvena ploha zidnog ormara za potrebe krstionice.
  4. Ulaznom otvoru za gornji dio zvonika postaviti drvena vrata, popunivši uz to oštećenu kamenu konzolu.
  5. Popraviti oštećene kamene dijelove rebara svodova.
  6. Prebaciti konope zvona na prvi kat, dok rupe na svodu ostaviti, ali izolirati da voda ne pada u prizemlje.
  7. U sredini ambijenta postaviti veliki kameni rezervoar iz katedrale u kojem će se montirati drugi, mnogo manji, a nad kojim će stajati brončana figura Isusa Krista, obećano djelo Frana Kršinića.
  8. Na zidu sa strane direktno će biti uklesan prigodni simbolički natpis. Molimo Vas da u duhu Zakona o kulturnim spomenicima izdate za ove radove potrebnu dozvolu. Financijska sredstva u najvećoj mjeri skupljena su od vjernika u Korčuli, od naših iseljenika i prijatelja kao obol korčulanskom opatu o njegovom misničkom srebrnom jubileju” (OAK, Svezak: Monument. Cathed. Scti Marci 1950).
- 41 „Zagreb 14. II. 1969. Dragi don Ivo! Puno mi je drago da Vas moj rad, kip Krista, zadovoljava. Doduše, realizacija mog obećanja malo je poduže trajala, ali ne namjerno. Monografija, izložba, bolest i starost razlozi su zakašnjenju ali, znam, Vi ćete to meni oprostiti. No sretan sam što sam Vam mogao ispuniti želju...” Frano Kršinić (OAK, Svezak: Monument. Cathed. Scti Marci 1950).
- 42 To pokušstvo izrađeno je krajem XIX. st. u radionici Michele Gasparotto scultore in legno, Fabricatore di mobili artistici veneziani, Trieste.
- 43 Opatska riznica sv. Marka osnovana je 1951. a otvorena za javnost 1954. godine. Prijedlog za njeno uređenje i postavu napravio je prof. Ljubo Babić. Smještena je na prvom katu Opatskog nekadašnjeg biskupskog dvora. Vremenom se povećao broj njenih izložbenih prostorija a naročito broj izložaka. Tu su prvenstveno predmeti iz vlasništva stolne crkve: liturgijsko posude, crkveno ruho, zatim slike, skulpture, pokušstvo i ostale umjetnine.
- 44 Sve oltarne slike iz katedrale tokom vremena su očišćene, a na mnogima su prema potrebi izvršene i restauracije (restauratorske radionice JAZU i Regionalnog zavoda u Splitu).

RÉSUMÉ

Au milieu même du vieux centre de la ville dalmate de Korčula se situe la cathédrale, de styles gothique et de la renaissance, construite au XVe siècle par des maîtres locaux.

Après sa construction, et notamment vers la fin du XVIIIe siècle, l'intérieur de la cathédrale de Korčula a subi de nombreuses et importantes modifications: les autels abîmés par le temps furent remplacés par des autels de style baroque, l'étendue du sanctuaire a été modifiée, les vieilles poutres du plafond ont été recouvertes du plâtre, les fenêtres de la partie supérieure de la nef centrale ont été reconstruites et agrandies, on a construit le chœur etc.

Après la Seconde guerre mondiale, l'intérieur de la cathédrale de Korčula donnait l'impression de vétusté et de fatigue, et c'est pour ces raisons que dès 1950 on procède à une reconstruction systématique qui a duré environ vingt ans. Il y avait deux catégories de travaux:

1° Travaux architecturaux et

2° Travaux de l'aménagement de l'intérieur de l'édifice.

Les travaux architecturaux concernaient la reconstruction du vieux plafond avec les poutres d'origine, les vieilles fenêtres de la nef principale, le nouvel aménagement du chœur et du paravent du mur occidental, du sanctuaire, du maître autel ainsi que la partie basse du clocher aménagé en baptistère.

Durant les travaux de l'aménagement de l'intérieur de la cathédrale, on a rénové les autels latéraux, la chaire néo-gothique et d'autres objets de l'art sacré. Tous les objets n'ayant pas la valeur artistique ou historique et qui allaient à l'encontre de l'harmonie de l'ensemble ont été retiré de l'église. On peut constater que les travaux de conservation et de rénovation de la cathédrale de Korčula ont redonné à cet important monument de la culture nationale croate son harmonie originare, son aspect d'ensemble artistique et son fonctionnalisme liturgique.